

Sead Alić

Sveučilište Sjever
Centar za filozofiju medija, Zagreb, Hrvatska
www.centar-fm.org
www.seadalic.com
sealic@unin.hr

Bog¹³

Sažetak

Ovaj tekst i ovaj pristup žele skrenuti pozornost na oblike ljudskog posredovanja ideje Boga; na smrt medija u kojima se Bog objavio, a koja koincidira sa gubitkom povjerenjem u ideju Boga, koja je previše ljudskom.

U tom smislu govori se o 'zemaljskom Bogu' koji različitim interesnim grupama služi kao izgovor za djelovanje ili nedjelovanje.

Ideja Boga vratila se njegovoj barbarskoj nazočnosti u životima naših naroda. Nebo je podijeljeno. Bog je postao izgovor za idole i njihove institucije, bogove među ljudima.

Na pravim vjernicima je pokušati ujediniti nebo i pokušati čuti nebo nekim novim medijem.

Ključne riječi: *Bog, mediji, vjernici, nebo, idol, institucija.*

---

13 (Tekst je prvi put izgovoren na simpoziju VJERA U BOGA – SPAJA ILI DIJELI Banja Luka 25/26 3. 2022.)

1. Pisanje o neopisivom

Svako je razmišljanje o Bogu **pokušaj ograničenih mogućnosti** da se progovori o nečemu nemjerljivom i neiskazivom. Pojam Boga ima i svoju povijest.¹⁴ Moglo bi se reći da je određivanje pojma Boga samo bilo određeno vremenom, oblicima organiziranja društva, rasporedom snaga u društvenom organizmu, medijem prenošenja poruka za koje se tvrdi da dolaze od Boga, uspješnošću organiziranja institucija koje pronose određenu ideju Boga, oblicima imperijalizma kojima su se ideje određene interpretacije Boga širile, mitovima i legendama koje su prethodile jednobožačkim religijama...

Svako razmišljanje o Bogu ima svoj poseban kut gledanja i pokušava fenomen Boga osvijetliti načinom koji omogućuje odabrani kut promatranja. O Bogu možemo misliti kao o sredstvu skretanja pozornosti od realnih problema na zemlji. Možemo ga interpretirati kao izgovore članovima svih religijskih hijerarhija za njihovo preuzimanje uloge Boga na zemlji i pretvaranja božanskih uputa u svjetovne zahtjeve (uglavnom) materijalnog tipa.

Bog može biti izvan čovjeka ali i ideja koju osoba nosi kao najsnažniju ideju unutar vlastitog organizma. Bog može biti toplokrvan i hladan, prepun ljubavi i okrutan. Konačno, na ideju Boga možemo gledati kao na onostranost kojoj smo kao ljudi dali priču, oblike, smisao, ali i kao Ono što prožima cjelokupni Univerzum pa i svakog pojedinca. Bog dakle može biti Logos ali u značenju mnogo širem od značenja onoga što bijaše u početku a to je – Riječ.

Ovaj je tekst nastao na temelju vlastitog, meditativnog, uvjetno rečeno - putovanja svemirom.¹⁵

Noću bih putovao. Dan je bilo vrijeme blochovskih 'dnevni snova'.

Da bih donekle dočarao ta svoja putovanja uz moje meditiranje riječima koje neće biti ni filozofijsko ni književno ni teologijsko – nudim kadrove oblikovane na temelju Hubblea - najsnažnijeg teleskopa koji je čovjek do sada napravio.¹⁶

Moj cilj je ući u riječ Bog, onoliko koliko mi moje putovanje dopusti.

14 O tome na iznimno zanimljiv način piše Karen Armstrong u knjizi: Karen Armstrong, *Povijest Boga*, Prosvjeta, Zagreb, 1998.

15 Riječ je o osobnom obliku meditacije koju sam prakticirao niz godina. Sastojala se u tome da bih prije spavanja, u pripremama za sna 'sjedao' u svemirski brod za jednog putnika i nastavljao svoje putovanje svemirom. To udaljšavanje od Zemlje stvaralo je poseban osjećaj rastećenja i omogućilo način razmišljanja prisutan u ovom tekstu.

16 Na predavanju koje je održano u Banjoj Luci paralelno je na platnu emitiran dio video materijala sa jedne od niza stranica koje su animirale fotografije Hubble teleskopa i dorađivale animaciju relaksirajućom glazbom. Ovaj tekst slijedi tekst izgovoren na tom skupu a podrazumijeva paralelno promatranje i doživljaj predočenog videa.

2. Bog sve više sličí na donositelja njegove poruke

Moramo pobjeći sa zemlje. Na ovom prelijepom kamenčiću u svemiru Boga smo odredili **tehničkim napravama** kojim smo mu se pokušali približiti.

Bog **usmenosti, rukopisa i knjige** za čovjeka koji je postao rob svojih tehničkih izuma - mrtav je. Točnije, čovjek više nije fasciniran idejom **prenosivog Boga** (kako bi rekao Debray) da bi u njega vjerovao. Previše smo u njega ugradili sebe pa **sebi** nimalo ne vjerujući ne možemo vjerovati niti u Njega.

Zemaljski Bog je mrtav jer je **kompromitirana ljudska riječ** koja je trebala posredovati Božju; Jer su ljudi pokušavajući racionalizirati učenje o Bogu samog Boga učinili nesnošljivo racionalno proturječnim;

Jer su ljudi u ime svog Boga pokušali istrijebiti sve one koji se ne slažu s njihovom ljudskom interpretacijom Boga.

Bog je danas zatvorenik u masmedijskom zatvoru bez zidova.

3. Nije nedokazivo samo postojanje Boga

Onaj koji misli, ne može se oteti dojmu da gotovo sve (kada je riječ o Bogu) treba preformulirati. Tako bi umjesto pitanja *Postoji li Bog* realnije bilo postaviti pitanje *Postojimo li mi u svijetu koji možda postoji*. Evidentnost našeg postojanja logički je nedokaziva, jednako kako je nedokazivo postojanje nečega što se kroz ljudsko mišljenje, vjerovanje i povijest provlači s imenom Bog. Na staro Wittgensteinovo upozorenje /pitanje **Kako to da svijet uopće jest** (odnosno da je to jedini pravi misterij) odgovor nemaju ni filozofija, ni znanost.

Suprotstavljanje Atene i Jeruzalema pokazalo se produktivnim samo za proizvodnju isključivosti. Vjerovanju u *Boga objave* suprotstavljeno je vjerovanje u objave znanosti i znanstvenika, sekularne bogove koji na sajmove razuma iznose čuda znanstvenih dokaza. Da su to čuda dokazuje smjenjivost znanstvenih paradigmi, a i duhovno siromašenje tehno-znanstvenog svijeta znanstvenih bogova. Da li nam je potrebna **antropokozmička** vizija Tu Weiminga koja u svemu vidi ch'i i kojoj je potpuno strana ideja Boga kao stvoritelja koji ex nichilo stvara svijet?

4. Zemaljski Bog

Riječ Bog je naslijeđena ali i moja, ljudska riječ. Granice mojih riječi sam ja sam. Logika i gramatika me vode putovima gramatike i logike. Kroz prste mi može proći ono supstancijalno.

Stojim dakle pred riječju koja je ili najveća istina ili najveća ljudska zabluda. Pokušavam se osloboditi dogmi, navika, površnosti, prenošenog i tako prihvaćenoga znanja. Pokušavam u sebi sabrati i logiku i logiku srca, i kozmos i srce, i razum i intuiciju, i znanja i inteligenciju...

Cjelina svijeta nije više cjelina zemaljskoga svijeta. Niti nebo više nije adekvatna metafora za beskraj nevidljivog i nespoznatljivog. Odškrinuli smo vrata svemira i nova vrsta čuda zasipa našu dušu. Putujući beskrajem svemira postavljamo sami sebi pitanje o karakteru ljudske duše i staromodnosti Boga starih medija.

Gledajući odnekuda odozgo, između javne i sna, prokušavam intuiciju dovesti od riječi oslobođene i rasterećene:

Zemaljski bog kroz rešetke piksela začuđeno gleda u čovjeka, 'kojeg je stvorio', jerto što je stvorio - zagledalo se u **ono** što je ono stvorilo.

Bog, kako ga danas doživljavaju Zemljani dijeli nas geostrateški. Ono univerzalno postalo je Zemljomjer koji kafkijanski začuđeno gleda u lice izgubljenog čovjeka.

Mi Zemljani ponovno smo kao u antici postali ratnici koji se nadaju da će **naši bogovi i naši sveci i naši anđeli** pomoći da - pokoljemo nevjernike.

Takvog Boga Zemljani ustinu često spominju, ali u njega ne vjeruju. Licemjerno sudjeluju u ritualima paskalovski se kockajući.

Odlučujem putovati dalje. Do predjela u kojima nema hazarda. Samo čista, beskonačna, ispunjujuća vjera. U obliku ljubavi. Koja daje smisao. I omogućuje zemaljsko raslinje.

5. Tek daljina nam može približiti ono što nam je blizu

Riječ je, dolje na zemlji, izgubila snagu. Obećanja nisu realizirana, a čuda danas omogućuju samo najbogatiji (takozvani vlasnici nekretnina i pokretnina) u suradnji s vlasnicima medijskih oltara i mimbera. Moć, koja ne zna da je prah, koristi elektroničke oluje da industrijalizira svijest. U tako elektronički industrijaliziranoj svijesti nema mjesta za univerzalni beskrajni svijet putovanja prema sebi.

Nije bio ishitren Nietzsche kada je rekao da postoji samo jedan kršćanin - Isus Krist. Nije pogriješio niti kada je nagovijestio da će za stotinjak godina, zahvaljujući novinama - sve smrdjeti.

U proizvodnji licemjernih poslušnika naslutio je smrad ratišta u ime ove ili one interpretacije Boga. Olovo tiska nužno se pretvara u olovo oružja.

Industrija proizvodnje oružja koristi istu matricu kao i industrija proizvodnje svijesti.

Isus, koji bi nas kao Židov koji je **ljubav** unio u strogu **očinsku religiju** i koji je priznat i od Islama trebao ujediniti - postao je dodatnom preprekom jer se naš razum ne slaže sa sobom. Ne možemo složiti o trojnom ili monolitnom karakteru Boga. Razum nam je brana do najljepše poruke Isusa, o ljubavi kao beskonačnosti koja u našim tijelima simbolizira beskonačnost onoga izvan naših tijela. Tragajući za odgovorom o Bogu moramo napustiti zemlju. Zemaljski Bog postao je toplokrvan i nažalost krvav. Njegovi posrednici blagosiljaju oružje kojim će se ubijati i protjerivati one koji Boga doživljavaju drukčije.

Bog je postao predsjednik partije jednogumnih poslušnika spremnih na ubijanje, silovanje skrivanje leševa u masovne grobnice, prekapanje masovnih grobnica i njihova razbacivanja po nepristupačnim lokacijama.

Zemaljski je Bog postao proizvod utilitarnog konzumerističkog interesa čovjeka kao hipnotiziranog potrošača.

Bog je postao prototip novih manjih zemaljskih, svjetovnih bogova koji uzurpiraju vlast, povezuju vjersko i političko, kvantificiraju duše, traže dokaze za ljepotu i dobrotu, koji uništavaju supstancu ljudskoga.

Zato se, ako istinski tražimo odgovore na pitanja o Bogu, moramo zagledati u duše one nekolicine pustinjaka koji ga čuvaju u svojim dušama ili moramo pobjeći sa zemlje.

Odlazeći u svemir sve nam dalje i jadnije, tužnije, pa i smješnije postaje ljudsko egoistično rabljenje Boga.

Raznolikosti interpretacija postaju nevažne. Gore u svemiru Bog postaje očiglednost. Očima svojim vidim ono što je veće od Boga. Veće od zemaljskoga Boga. Veće od ljudske sposobnosti razumijevanje. Veće od svake riječi. Tamo, svjetlosnim godinama daleko, čovjek možda ponovno shvati kako i koliko bi morao biti - skroman.

6. Svako je vrijeme imalo svoje medije koji su gradili svoje oblike svetosti

Čovjeku neshvatljive dimenzije univerzuma vjerojatno se na neki svoj način - smiješe 'veličanstvenom' ljudskom razumu koji je napravio letjelicu s kojom je doplutao do na kraj sunčevog sistema. Iz perspektive svemirskih dimenzija čovjek se pomaknuo od jednog do drugog zrna prašine. Ali to je dodatni razlog da industrija proizvodnje svijesti u njemu proizvede prijemčivost za osjećaj moći, neophodan za uspostavljanje hijerarhija na našem zrnu u svemiru.

Bogom smo nazvali sve ono što nam je nedohvatljivo i što zasad nismo u mogućnosti ni zamisliti a kamoli percipirati ili interpretirati.

Bog je termin strahopoštovanja prema nemislivom i nespoznatljivom. Iz straha smo s njim sklopili ugovor, premda nam je on nudio sve. Mi smo vidjeli Nebo, a nudio nam se Univerzum. Granica naših želja bila je sposobnost našega oka. Srce je nudilo više ali je tražilo pogled okrenut unutra.

Lutajući svemirom, uz dorađene kadrove Hubblea, ne možemo se ne sjetiti riječi svetih knjiga koje danas djeluju poput slikovnica za djecu. Djetinjstvo čovječanstva i zaslužuje slikovnicu. Priče i legende kroz tisuću godina stvarale su ideju Boga priča i legendi, Boga ugovornih odnosa, Boga koji će se u naše ime žrtvovati, odnosno Boga kojemu nema ničega ravnog.

Medij knjige slikovnice jasno je davao do znanja kolike su naše sposobnosti. Za nas je svaka Biblija zapravo *biblija pauperum*, jer su naše sposobnosti sve manje. Zagledani u slike Objave, pronalazimo Boga koji je 'na našoj strani', Boga navijača, Boga kojemu je naša žrtva milija od bratovljeve. Volimo kainovski sposobni dokazivati vlastitu ljubav prema Bogu.

Budući da opslužujemo strojeve koji rigaju vatru po naseljima bratskih 'neprijatelja', moramo mijenjati kut gledanja. Možda na sebe uistinu moramo gledati iz svemira, jer ćemo tako prema sebi biti dovoljno kritički orijentirani i sami sebi jadni dok pokrećemo ratove u ime Boga.

7. Samo čovjek koji je vjerovao u Boga mogao je činiti zločine poput onih u BiH

Tužna je i teška, osuđujuća istina: **Samo vjerujući da je Bog na njegovoj strani čovjek je mogao počinuti zločine kakvi su počinjeni u Bosni i Hercegovini.**

Na neki čudan način vjera u Boga izrodila se u spremnost na najstrašnije zločine.

Apsurdno je i naizgled proturječno, ali bez neke pomisli o služenju Bogu čovjek ne bi postao takva zvijer. **Bog je postao opravdanje za bezbožno ponašanje.** Snaga zločina dolazila je od vjere u Boga. Bog i njegove zemaljske hijerarhije odgovorne su za tu nadljudsku sposobnost klanja, ubijanja, mučenja, masovnog uništavanja...Bog je odgovoran.

Naš osnovni problem pojavljuje se kao **nešto veće od nacionalne mržnje.** Mi imamo **problem s Bogom.** Odnosno On s nama.

To je sigurno, no koji Bog. Čiji Bog. Koja interpretacija Boga?

Jesmo li sigurni da ne vjerujemo u Boga kojeg smo skrojili prema svojim egoističnim potrebama? Je li možda naš ateizam prikiveni oblik navijačkog vjerovanja u vlastite interpretacije Boga? Je li naš razum samo sredstvo **industrijaliziranja svijesti** otkriveno prije prvih strojeva. Što ako je razum - medij zavodjenja, odnosno odvođenja od osjećaja punine, osjećaja Univerzalnoga u vlastitom tijelu?

Zemaljskim riječima rečeno: Može li i hoće li ikada doći do ponovnog mira i razumijevanja ako ne ostavimo jedni drugima mogućnost izmirenja našeg **zajedničkog neba?**

Iskustvo Bosne i Hercegovine, a sve više i Ukrajine tjera na postavljanje otvorenog pitanja o karakteru Boga kojega interpretiramo. Nažalost, mišljenju koje nije navijačko ne ostaje ništa drugo nego reći: Za zločine kakvi su se radili u Bosni i Hercegovini i kakvi se sada otkrivaju u Ukrajini, i kakvi se

skrivaju u Jemenu, Somaliji i drugdje – potreban je Bog. Bez Boga čovjek ne bi bio sposoban za takve zločine.

Sve je veća provalija između prava čovjeka na vlastiti doživljaj Boga i politički instrumentaliziranoga Boga koji je postao institucija vrhovnog suda. Boga instrumentaliziramo tako da će nam On poništiti sve kazne i sve oprostiti jer mu se klanjamo. Na Boga se pozivamo da bismo mogli biti nemoralni, sebični, snažni poput stroja i neosjetljivi poput dobro reklamiranog proizvoda.

Što nam znače velikosvjetski posrednici ako su u tako mnogo slučajeva zakazali božji posrednici? Ako su politički posrednici naše volje u religijskim posrednicima prepoznali volju za političkom moći – mi smo izgubljeni. **Ideja moći** laž je sredstava pomoću kojih politički posrednici volje zavode svoja stada. Ideja moći ideja je božje moći ukradena i instrumentalizirana. Politiziranja religija samo su oblici priznanja novih efikasnijih oblika moći. Nadahnutost politike stavovima religijskih hijerarhija završava s kobnim posljedicama ako je hijerarhija postala moćnija od samoga Boga.

Putujući gore oslobađao sam se. Imao sam osjećaj da se prostor pretvara u nešto poput duše same. Prostor je kao takav nestajao. Plutao sam prostorima duha upojedinjenoga u oblik moje duše.

8. Lažni bogovi omogućuju licemjerje i nemoral

Nietzscheova kritika lažnog morala dobila je u Bosni i Hercegovini svoj izložbeni paviljon. Nigdje toliko vjernika, a tako malo morala. Nigdje toliko pozivanja na Boga, a toliko bezbožnog ubijanja onoga što je Bog stvorio. Toliko pokušaja ubijanja Života. Ubijanja riječi **biti** iz koje sve nastaje i u koju sve uvire.

Ljudski život, život općenito, dobro i zlo... postali su politički argument. Bog je postao rezervni igrač u političkom timu. As iz rukava.

Gledano odnekud odozgo to bi značilo da smo u ime Boga ubijali, jer je Bog bio na strani ove ili one politike.

Naizgled ozbiljni ljudi sa zadignutim obrvama i sa sudbinski ozbiljnim licima zagovaraju takve gluposti. 'Bog je na našoj strani...'

Zemaljski bog se danas koristi kao opravdanje za nemoralnu šutnju o zločinima. Nije problem iseliti Posavinu. Nije problem ubiti Srebrenicu. Nije problem koristiti nacističke metode u Prijedoru. Nije problem bombama istjerati milijune ljudi iz Ukrajine.

Nije nam problem da ubijamo jedni druge jer smo mi valjda sveti izvršitelji Boga koji je naš vlastit proizvod, a koji nam kaže da moramo istrijebiti sve one koji se drukčije zovu ili Boga zovu nekim čudnim imenom.

I sve to prikriveno. U odorama politike, zakona, brige za demokraciju, za sudbinu naroda koji je sa svojim Bogom potpisao Ugovor.

Svemirska je glupost bosanskohercegovačke politike i ona se najbolje vidi iz svemira. Zato Vam preporučam svoju provjerenu metodu.

Svaku večer prije spavanja vratite se u svoj svemirski brod kojim ste i prošlu noć pred san putovali svemirom. Putujte i gledajte. Boga ćete možda osjetiti ali, o njemu nećete ništa moći reći. Možda čak nećete niti imati potrebu govoriti.

Tek osvrćući se povremeno natrag, u smjeru gdje bi trebalo biti zrno prašine koje zovemo Zemljom – možemo osjetiti ljepotu slobode da ono univerzalno u čemu jesmo nazovemo većim od zemaljskog, toplokrvnog, ratničkog boga. U nadi da će se tek negdje gore u svemiru rađati istinski odnos prema Veličanstvenom Nespoznatljivom, onom što je čovjek u nedostatku riječi i neprecizno osluškujući signale iz svemira nazvao - Bogom.

Na vjerskim je velikodostojnicima velika odgovornost. U BiH ne može biti toliko vjernika i toliko zločina. Ne možemo svi vjerovati u Isusa, a toliko se mrziti. Ne možemo konačno svi tvrditi kako je Bog jedan, a ubijati u ime vlastite interpretacije tog Jednog. Ne smijemo lagati da u tom ubijanju nije bilo moralne potpore religijskih posrednika.

Nebo treba ujediniti da bi se duše smirile i oslobodile za svemirski let.

Nebo pak mogu ujediniti samo oni koji u ime Boga vode svoja stada. U smrt ili u raj na zemlji. Na njima je.

Svaki pokušaj da se u bahatosti politike nađe izgovor za nedjelovanje znak je podaništva lažnim bogovima, znak je pristajanja na smrt.

Putovanje svemirom daje još jednu nadu. Oslobođeni putnik čut će možda i objavu novoga doba. Objavu iskazanu medijem novoga doba.

9. Zaključak

Strahotna iskustva agresije na Bosnu i Hercegovinu u kojoj su u ime Boga sljedbenici političkog programa zarobljavali, mučili, silovali, ubijali, zakapali u zajedničke grobnice, prekapali grobnice i skrivali leševe u sekundarne, tercijalne i ine grobnice – svjedoče među ostalim o problematičnosti ljudske interpretacije Boga.

Bog se pokazuje kao sredstvo instrumentaliziranja naivne ljudske svijesti i pretvaranja morala u nemoral, ljudskoga u zvjersko.

Potrebno je ponovno promišljanje/shvaćanje/dohvaćanje ideje Boga.

Ako je čovjek (prema Hegelu) medij djelatnosti duha, a apsolutni duh se samospoznaje kroz umjetnost, religiju i filozofiju – onda je na ozbiljnim misliocima težak zadatak shvaćanja i razumijevanja ljudskog odnosa spram Univerzuma. Pred ljudskim je mišljenjem propitivanje je li mišljenje pravi medij 'dohvaćanja' Boga. Naime politiziranje mišljenja nužno je dovelo i do

politiziranja religijskih hijerarhija koje su postale samodostatne piramide moći koje najmanje od svega brinu o ljudskoj duši.

Ako čovjek ne može spoznati 'nepokretnog pokretača' (Aristotel) onda može raditi na vlastitom propitivanju, otvaranju i na novoj medijalnosti posredovanja onog univerzalnoga.

Ako je sve više dokaza o prožimanju mikrokozmosa i makrokozmosa, onda je na mišljenju usmjerenom razumijevanju onoga biti – pokušaj pronalaženja takvog odnosa prema Univerzalnome koji neće biti zarobljen politikom, hijerarhijama, instrumentaliziranjem...

Za sve je to potrebno stanje distance. U svemu pa čak i u diskursu. Putovati daleko bježeći od privida znanja nerijetko instrumentalizirane znanosti – sudbina je mišljenja koje se želi samospoznati u samospoznaji Boga koja nadilazi filozofijske sisteme čovjeka nastanjenoga na zrnu prašine u svemiru.

Literatura:

Karen Armstrong, *Povijest Boga*, Prosvjeta, Zagreb, 1998.

Sead Alić: *Bog u nacionalnom dresu*, Sveučilište Sjever, 2020

Sead Alić: *Masovna proizvodnja narcizma*, Sveučilište Sjever, 2020.

Sead Alić: *McLuhan, najava filozofije medija*, Centar za filozofiju medija, Zagreb, 2010.

Rene Guenon: *The Reign of Quantity and the Signs of the Times*, trans. Lord Northbourne (Hillsdale, NY: Sophia Perennis, 2001.).

Marshall McLuhan: *Understanding Media. The extensions of man*, London and New York.

David Lemont: *The Empathy of God. A biblical and theological study of the christological implications of John 11 :35*, McMaster University Hamilton, Ontario, 2001.

Regis Debray, *Civilizacija. Kako smo postali Amerikanci*. TIMpress, Zagreb, 2019.

Fritjof Schuon, *Preobraženje čoveka*, Ukronija, 2020.,

Martin Lings: *Šta je sufizam? Analecta islamica*, Sebil Zagreb, Kuća bosanska Sarajevo, 1994.

William C. Chittick: *Nauka o kosmosu. Nauka o duši. Punovažnost islamske kosmologije u modernom svijetu*, EL-KALEM - izdavački centar Rijasete Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

William C. Chittick: *Sufijski put spoznaje : Ibn al-Arabijeva metafizika imaginacije*, Sarajevo, "Ibn Sina", 2021.

Oldus Haksli, *Večna filozofija Philosophia perennis*, Metaphisica, Beograd, 2006.,

Lou Agosta: *Empathy in the Context of Philosophy*, Palgrave Macmillan, 2010.

Erich Fromm: *The Sane Society*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1955

- Erich Fromm: *Imati ili biti*, Naprijed, Nolit, August Cesarec, Zagreb 1984. Str. 153.
- Erich Fromm: *Umijeće ljubavi*, Naprijed, Nolit, August Cesarec, Zagreb, 1984.
- Marshall McLuhan: *Razumijevanje medija*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
- Seyyed Hossein Nasr: *Živi sufizam. Ogledi o sufizmu*, Ibn Sina, Sarajevo, 2004.
- Seyyed Hossein Nasr, *Srce islama. Trajne vrijednosti za čovječanstvo, el-kalem*, Sarajevo 2002.
- Seyyed Hossein Nasr: *Islamska filozofija od postanka do danas*, Logos, Tuzla, 2018.
- Hans Küng: *Kršćanstvo i svjetske religije. Uvod u dijalog s islamom hinduizmom i budizmom*, Naprijed, Zagreb, 1994.
- Viktor E. Frankl: *Bog kojega nismo svjesni, Psihoterapija i religija*, Zagreb, 2017.
- Karl Marx, Friedrich Engels, *Rani radovi*, Naprijed, Zagreb, 1989
- Susan Sontag, : *O fotografiji*, Eos, Osijek, 2007.
- Vilem Flusser: *Filozofija fotografije*, Scarabeus naklada , Zagreb, 2007.
- Klasici političkog mišljenja* (Maier, Hans, Rausch, Heinz, Denzer, Horst (ur), Golden marketing 1998.)
- Nadine Strossen: *HATE Why We Should Resist It with Free Speech, Not Censorship*, Oxford University Press, 2018.
- Rešid Hafizović: *Ljudsko lice u ogledalu sufijske literature*, Ibn Sina, Sarajevo, 2005.
- Giuseppe di Pellegrino *Understanding Motor Events, a Neurophysiological Study* <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5033436/>
- Katarzyna Bojarska, *The dynamics of Hate speech and Counter speech in the Social media* https://cihr.eu/wp-content/uploads/2018/10/The-dynamics-of-hate-speech-and-counter-speech-in-the-social-media_English-1.pdf.
- Priručnik jevrejske misli*, priredio rabin Arije Kaplan, Književno društvo Pismo, Zemun, 2002.

God

Abstract

This text and this approach seek to draw attention to the forms of human mediation of the idea of God; to the death of the media in which God has revealed himself, which coincides with the loss of confidence in the idea of God, which is too human.

In this sense, there is talk of an 'earthly God' who serves various interest groups as an excuse to act or not act.

The idea of God returned to his barbaric presence in the lives of our peoples. The sky is divided. God has become an excuse for idols and their institutions, gods among men.

It is up to the true believers to try to unite heaven and try to hear heaven with some new medium.

Key words: *God, media, believers, heaven, idol, institution.*

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.